શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ બાળસાહિત્ય

અવલોકન ગ્રંથમાળા

- છાણાં થાપી આવ્યાં
- ઓતરાતી દીવાલો ભાગ–૧
- ઓતરાતી દીવાલો ભાગ–૨
- ગામમાં
- મામાની જાળ્ય
- વાડામાં
- ધોબીડો ધુવે છે
- ગામડામાં મળજો

•

આવા અન્ય રસ ભરપૂર
નીચેના સેટો પણ વસાવો

•

- રમ્યકથા ગ્રંથમાળા
- ગાતી ગ્રંથમાળા
- જ્ઞાનવર્ધક ગ્રંથમાળા
- કથાનાટ્ય ગ્રંથમાળા
- ચાલો પ્રવાસે ગ્રંથમાળા
- પશુપક્ષી ગ્રંથમાળા
- જીવનપરિચય ગ્રંથમાળા
- હાસ્યવિનોદ ગ્રંથમાળા
- પાઠપોથી ગ્રંથમાળા

આર. આર. શેઠની કંપની
મુંબઈ–૨ * અમદાવાદ–૧

ટાઈટલ : ન્યૂ સિટી પ્રેસ, અમદાવાદ.

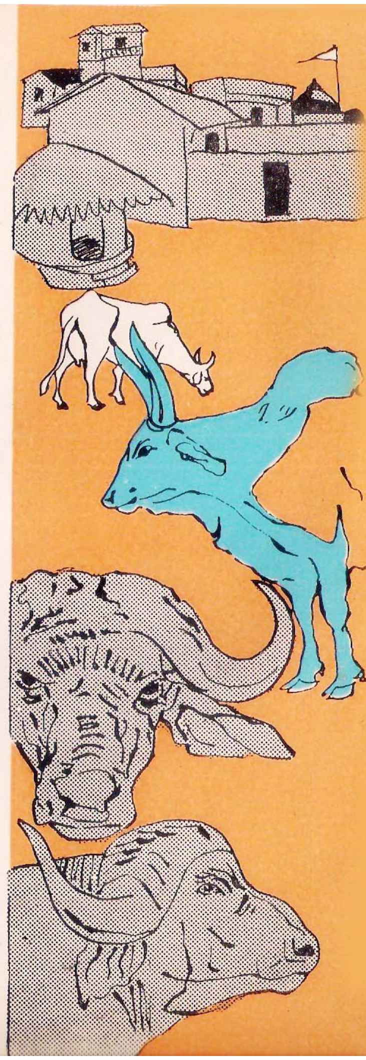

શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ બાલસાહિત્ય

અવલોકન ગ્રંથમાળા

ગામમાં

સંપાદકો : ગિજુભાઈ
અને તારાબેન

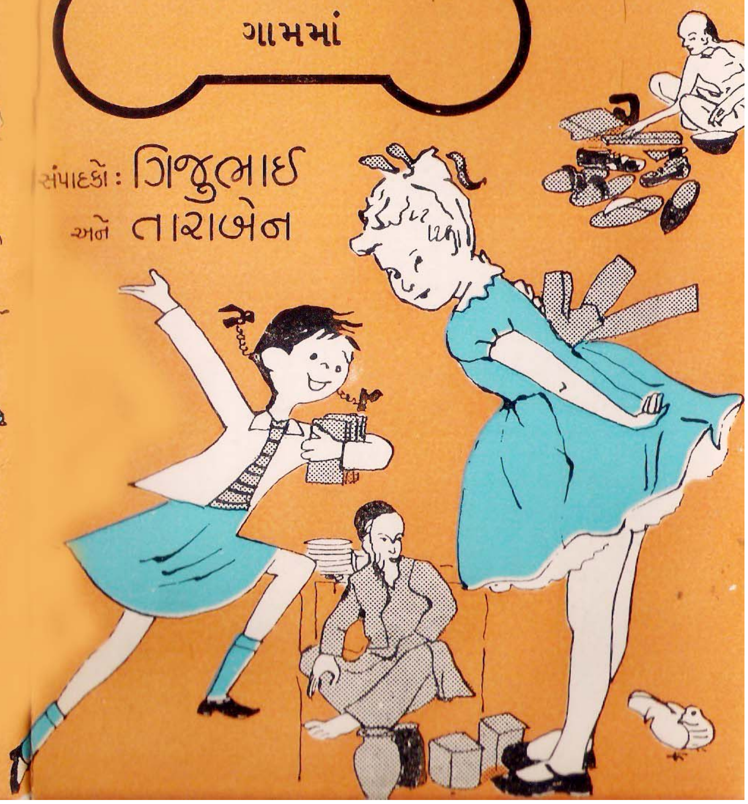

શ્રી દક્ષિણામૂર્તિ બાલસાહિત્ય

સંપાદકો : શ્રી ગિજુભાઈ અને તારાબહેન

અવલોકન ગ્રંથમાળા

ગામમાં

: લેખક :

ગિજુભાઈ

આર. આર. શેઠની કંપની
પુસ્તક પ્રકાશક અને વિક્રેતા
પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ–૪૦૦૦૦૨ : ગાંધી રોડ, અમદાવાદ–૩૮૦૦૦૧.

પ્રકાશક
ભગતભાઈ ભુરાલાલ શેઠ
આર. આર. શેઠની કંપની
મુંબઈ-૪૦૦૦૦૨ * અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૧

©
પ્રકાશકના

પુનઃ સંપાદિત
પુનર્મુદ્રણ
ઓક્ટોબર ૧૯૭૬
પ્રત : ૧૧૫૦

સેટનું મૂલ્ય રૂ. ૧૦-૦૦
[આઠ પુસ્તકો]

મુદ્રક
જુગલદાસ સી. મહેતા
શ્રી પ્રવીણ પ્રિન્ટરી
સોનગઢ (જિ. ભાવનગર)

: ૧ :

"કેમ ગિજુભાઈ! આ મંડળીને લઈને ક્યાં ઊપડ્યા?"

"આજે તો રવિવાર છે એટલે બાળકોને ગામ દેખાડવા લઈ જઈએ છીએ. રવિવારે કાં તો અમે બહાર ફરવા જઈએ, કાં તો સાફસૂફ કરીએ ને કાં તો નાટક કરીએ."

"આજે તારાબેન નથી શું?"

"તારાબેન નાની મંડળી લઈને નીકળ્યાં છે. હમણાં ઘણાં બાળકો છે તેથી બે મંડળી કરીને નીકળવું પડે છે."

"મોંઘીબેન ક્યાં છે?"

"તારાબેનની સાથે છે."

"હમણાં રણછોડજી નથી દેખાતા? પહેલાં તો એ નીકળતા."

"હા, હમણાં રણછોડજી મુંબઈ છે. ત્યાં ઘાટકોપરમાં બાલમંદિર ચલાવે છે."

"ઠીક ઠીક, ઊપડો ત્યારે. લ્યો, જય જય!"

"એ જય જય! આવજો આવજો; બાલમંદિર આવજો."

"એ ઠીક."

: ૨ :

ગિજુભાઈ કહે : "પહેલાં ક્યાં જવાનું છે?"

"પહેલાં તો આપણે પુસ્તકાલય જોઈએ; ત્યાંથી જઈએ વોરાબજારમાં; વોરાબજારથી શાકપીઠમાં ને શાકપીઠથી સ્ટેશનનો રસ્તો."

"ઠીક, ચાલો ત્યારે. બધાં બાળકોને એકઠાં કરો. પહેલાં તમને કેટલીએક સૂચનાઓ આપી દઉં."

"જુઓ, આજે આપણે ગામ જોવા નીકળ્યાં છીએ. હું તમને કેટલીએક વાત કહું છું. પહેલી વાત એ કે જ્યાં ત્યાં વગર પૂછ્યે પેસી જવું નહિ. ક્યાં જઈ શકાશે અને ક્યાં નહિ તે હું તમને જણાવીશ. બીજી વાત એ કે જ્યાં ત્યાં વગર રજાએ અડવું નહિ. આપણે બધું નિરાંતે

જોઈએ, પણ જે તે ચીજને અડીએ નહિ. ત્રીજી વાત એ કે હંમેશ આપણે ધીમેથી બોલીને કામકાજ કરીએ છીએ તેમ જ ધીમેથી વાતો કરવી. જોવા ગયાં હોઈએ ત્યાં ઘોંઘાટ હોય તોપણ આપણે તો ધીરે ધીરે વાત ચલાવવી. છેલ્લી વાત એ કે સીટી વાગે એટલે જોવાનું પૂરું કરી બહાર આવી જવું."

સૂચના અપાઈ ગઈ ને બાળકોની ગિનતી થઈ. પછી પુસ્તકાલય તરફ ઊપડ્યાં.

પુસ્તકાલયમાં કેટલા બધા કબાટો હતા! કબાટો ઉપર ચિઠ્ઠીઓ ચોડેલી હતી : 'વાર્તાઓ', 'ઇતિહાસ', 'રાજકારણ' વગેરે.

રમુ કહે : "ગિજુભાઈ! આ વાર્તા લખેલું છે, એમાં બધી વાર્તાઓ હશે, ખરું? ને આ ઇતિહાસમાં ઇતિહાસની ચોપડીઓ હશે?"

"હા, એમ જ. આપણા બાલમંદિરમાં આપણે કબૂતરખાનામાં એકએક ખાનામાં એકએક જાતની ચોપડીઓ જેમ મૂકી છે, એમ જ અહીં એકએક કબાટમાં મૂકી છે."

ગિનતી=ગણતરી

ચંદુ કહે : "બાલમંદિરનું પુસ્તકાલય તો નાનું છે; આ મોટું બધું પુસ્તકાલય આખા ગામને થાય એવડું છે."

પુસ્તકાલયમાં જ વાચનાલય હતું. જુદાં જુદાં ટેબલો પર પત્રો પડયાં હતાં. એક ઉપર ગુજરાતી માસિકો હતાં; બીજા ઉપર અંગ્રેજી માસિકો, ત્રીજા ઉપર રોજિંદા છાપાંઓ, ને ચોથા ઉપર અઠવાડિકો હતાં. એકબે જણાં શાંતિથી બેઠાં બેઠાં વાંચતાં હતાં.

લલ્લુ અને મોહને 'બાલમિત્ર' અને 'બાલજીવન' માસિકો શોધી કાઢ્યાં ને તેઓ વાંચવા બેસી ગયા.

દેવચંદ અને રવજી 'ગુજરાતી', 'હિંદુસ્તાન', 'સાંજ વર્તમાન' વગેરે છાપાંઓના મોટા અક્ષરો હળવે હળવે ઉકેલવામાં રોકાયા. શામજી અને વેણીલાલ પુસ્તકાલયમાં ટાંગેલા ફોટા જોવા લાગ્યા.

કુસુમ અને ચંપાની સાથે એક ખુરશીએ બેસી હું વાતો કરતો હતો.

રોજિંદું=રાજરોજનું

બધાં જોઈ રહ્યાં એટલે અમે બહાર નીકળ્યાં.

: ૩ :

વોરાબજારમાં જઈને ઊભાં ત્યાં તો એકલી વોરાઓની જ દુકાનો. દુકાને દુકાને દાઢીવાળા વોરાઓ ને મહીં કેટલો ય સામાન ભરેલો. એક વોરાની દુકાનમાં એકલી બંગડી જ બંગડી! જાતેજાતની બંગડી : હજારો બંગડી.

વોરાજી કહે: "કેમ માસ્તર! છોકરીઓને બંગડી પહેરાવશો કે?"

મેં કહ્યું : "નહિ વોરાજી! આ તો સૌને તમારી દુકાન જોવા લાવ્યાં છીએ."

વોરાજી કહે : "ત્યારે આવો ને? આ દુકાન પડી; બતાવો બધાંને."

વોરાજીએ નવી નવી જાતની બંગડીઓ બતાવી, ને છોકરાંઓ બધાં તેના રંગો જોઈ જોઈને બોલ્યાં : "આ તો ભૂરી છે; આ તો જાંબલી છે; અરે આ તો રેશમી છે; ને આ તો પીળી ને આ લીલી છે."

બીજી જ દુકાને જાતજાતનાં મોતી હતાં :

કેટલી યે જાતનાં. પીળાં, લીલાં, જાંબલી, બદામી, ધોળાં, કાળાં : ઘણાં બધાં.

છોકરાં કહે : " ગિજુભાઈ ! આપણે આવાં મોતી લાવો ને ? પરોવીને હારડીઓ કરશું. "

વોરાજી બહુ ભલા હતા. તે કહે : " અરે થોડાંએક મોતીમાં પૈસા શું લેવા'તા ? લ્યો, આટલાં તો એમ ને એમ લઈ જાઓ. બાલમંદિરના પૈસા ન લેવાય. "

વોરાજીએ હેત કરીને મોતી આપ્યાં એટલે લેવાં પડ્યાં.

પાસે જ એક રમકડાંવાળા વોરાની દુકાન હતી. છોકરાં બધાં રમકડાં જોવા ઊભા રહ્યાં. વોરાજી જરા લહેરી હતા. સૌને કેટલી યે જાતનાં રમકડાં બતાવ્યાં : અધ્ધર ઊડે એવો વાંદરો ને ડોકાં હલાવતાં બિલાડાં ને પાણીમાં તરે એવી માછલી ને એવું એવું. વોરાજી તો દુકાનનું કામ ભૂલી ગયા ને બેઠા છોકરાંઓને રમાડવા. અમને ગાદી પર બેસાડ્યા ને સોપારીનો ભૂકો

અધ્ધર=ઊંચે

કરી આપ્યો.

વોરાજી કહે : " મારે એક દીકરી છે. બાલમંદિરમાં રાખશો ? " પાસે જ શીરીન-બાઈ બેઠી હતી તેને બતાવીને કહે : " આ દીકરી. "

મેં કહ્યું : " ભલે; છે તો બરાબર લાયક. કાલથી મોકલો. "

વોરાજી ખૂબ રાજી થયા. વોરાજી કહે : " લ્યો, થોડાંએક રમકડાં લેતા જાઓ. "

મેં કહ્યું : " ના ના; એવાં રમકડાં બાલ-મંદિરમાં નથી રાખતા. અમારે ત્યાં જરા જુદી જાતનાં રમકડાં છે. "

છોકરાં કહે : " ગિજુભાઈ ! ચાલો ને પેલી હાસમની દુકાને ? ત્યાં ચારેકોર ચીતર ટાંગેલાં છે. ત્યાં ફોનોગ્રામ વાગે છે. ત્યાં સિંહ ને વાઘ ને જિરાફનાં ડોકાં હલે છે. પેલો ઘડિયાળવાળો છે ત્યાં ચાલો. "

અમે બધાં ત્યાં ગયાં ને દુકાન ઘેરીને ઊભાં રહ્યાં. કેટલી યે જાતનાં ઘડિયાળો ટાંગ્યાં

હતાં. હાસમ એક આંખ બંધ કરી બીજી આંખ પર કાચ ચડાવી ઘડિયાળ જોતો હતો ને સાફ કરતો હતો.

વાઘ ને સિંહ ને જિરાફનાં ડોકાં એવાં હલતાં હતાં કે જાણે જીવતાં હોય! સીટી મારી પણ કોઈ બાળક ખસે તો કે? એ તો જોવામાં ને જોવામાં નિયમ પણ ભુલી ગયાં. આખરે તો બાળકો ખરાં ને!

: ૪ :

પણ પછી તો ત્યાંથી ચાલ્યાં ને આવ્યાં જેચંદ કાપડિયાની દુકાને. જેચંદભાઈ કહે: "આ શું ઊપડ્યા?"

મેં કહ્યું: "આજ બાલમંદિરને ગામ બતાવવા નીકળ્યા છીએ. આ તમારી કાપડની દુકાન તો બતાવો?"

"એમાં શું જોવાનું છે?"

મેં કહ્યું: "એમાં યે બાળકોને તો જોવાનું છે. કાપડ કોણ વેચે છે, કેવાં કેવાં રાખે છે, કેમ વેચે છે, એ બધું જાણવા જેવું જ તો!"

જેચંદભાઈએ સૌને દુકાનમાં બેસાર્યાં, ત્યાં તો બે જણ ઘરાક આવ્યાં ને કહે: "લાવો માદરપાટ." માદરપાટના તાકા આવ્યા. બીજો જણ કહે: "ઘાઘરાપાટ કાઢો ને?" ત્યાં ત્રીજો કહે: "કોટના બરનું લૂગડું જોઈએ" ચોથો કહે: "શુદ્ધ ખાદી હોય તો કાઢો."

જેચંદભાઈ કહે: "શુદ્ધ ખાદી માટે જગુભાઈને ત્યાં જાઓ. હમણાં તો મારી પાસે કોઈ જાત નથી."

છોકરાંઓ આ બધું જોઈ રહ્યાં. તેમને ગમ્મત પડતી લાગી. પછી બધાંને જાતજાતનાં વિલાયતી કાપડ બતાવ્યાં.

છોકરાં કહે: "આ તો જાતજાતનાં ને ભાતભાતનાં કાપડ છે."

લીલુબેન કહે: "આની કોર તો ચીતરવા જેવી છે!"

વસંત કહે: "કાલે હું આવું ફૂલ કાઢીશ."

ચંપક કહે: "આ રંગ આપણને બહુ ગમ્યો.

બરનું=લાયકનું

આપણે આવો રંગ કરવો છે. કાલે વૉટર કલરમાંથી કરશું."

છોકરાં તો સાડલાની ભાતો જોઈને ખુશી ખુશી થઈ ગયાં. મૂળજી ને ભગવાનલાલ તો હાથ અડાડી અડાડીને લૂગડાં જુએ. "ઓહો આ તો સુંવાળું છે; આ ખરબચડું છે; આ તો બરાબર નથી; આ મજાનું છે."

દયાબેન કહે: "ચાલો તો ગિજુભાઈ, ખાદી-વાળાની દુકાને? કેવી ખાદી મળે છે તે જોઈએ."

બધાં ખાદીવાળાને ત્યાં આવ્યાં. જગુભાઈ તો મારો જૂનો ભાઈબંધ. અમે સાથે ભણતા હતા. એણે બધાં છોકરાંઓને બેસાર્યાં. ને પછી ખાદીના સુંદર નમૂના બતાવ્યા.

સુશીલા કહે: "ત્યારે તો આપણે ખાદી જ પહેરવી. આવી સરસ તો આવે છે!"

કુસુમબેન કહે: "આપણે તો પહેરીએ જ છીએ. મારા કાકા મુંબઈથી આથી યે સારા નમૂના લાવેલા છે."

બાબી કહે: "અમે તો મુંબઈમાંથી

ખાદીભંડારમાંથી જ ખાદી ખરીદીએ છીએ. જુઓ, આ ઘાઘરીપોલકું ત્યાંની ખાદીનું."

જગુભાઈ કહે: "મુંબઈમાં ખાદી સુંદર મળે છે ને મુંબઈના લોકો તેના પૈસા પણ ખરચી શકે છે."

રમણિક કહે: "ગિજુભાઈ! મને તરસ લાગી છે."

જગુભાઈએ સૌને માટે પાણી મંગાવ્યું. સૌએ પાણી પીધું ને અમે શાકપીઠ જોવા ઊપડ્યાં.

: ૫ :

શાકપીઠમાં ભારે ગડબડ હતી. મોટા ઘોંઘાટ. રસીલાએ તો કાનમાં આંગળી નાખી:

"ઓ બાપ રે! કાન ફૂટી જશે." કાછિયા ઘાંટા પાડતા હતા: "પૈસાની સવાશેર દૂધી, પૈસાની સવાશેર!" "લઈ જાઓ; એક પૈસાના એક શેર; સસ્તાં કર્યાં છે; ભીંડા ને કારેલાં: એક પૈસાનાં એક શેર!" ત્રીજો કાછિયો મરચાં વેચતો હતો. "મરચાં, ભોલર મરચાં; એક આને શેર, એક આને શેર!"

રાધા કહે : “ગિજુભાઈ! ઊભા રહો ને? આમાં હું ખોવાઈ જઈશ.”

મેં હરજીવનભાઈને કહ્યું : “હરજીવનભાઈ! જોજો, કોઈ ગાયને શિંગડે ન આવે.”

અમે તો શાકપીઠમાં ગયાં. એક દુકાને એકલી સૂરણની ગાંઠો. સૂરણનો જાણે ઢગલો!

રેનુ કહે : “આટલું બધું સૂરણ!”

કાકુ કહે : “ગિજુભાઈ! આ શું? કાંટા કાંટા જેવું?”

હરજીવનભાઈ કહે : “એ તો કંટોલાં.”

દાદુ કહે : “હેં! જોઉં એ કેવાં હશે!”

માધુ કહે : “એ પણે ચીભડાં વેચાય. બાલુ તો ચીભડાં રોજ લાવે છે ને અમને ખવરાવે છે.”

ભગવાન કાછિયો સામે મળ્યો. કહે : “કાં ગિજુભાઈ! આજ તો બાલમંદિરને આણ્યું લાગે છે! કેમ કાંઈ લેવું કારવવું છે?”

“તમે કહો તે લઈએ. આ છોકરાંને કંઈક ગમે એવું લઈએ.”

ભગવાન કહે : “મકાઇના ડોડા લઈએ. હમણાં બહુ સારા આવે છે. ઓલ્યા શેકવાવાળા પાસે શેકાવી લેશું.”

મેં કહ્યું : “ઠીક ત્યારે, વીશ ડોડા ખરીદો.”

ભગવાન સરસ મજાના ડોડા લાવ્યો ને શેકાવી લીધા.

અમે તો બધાં મારકીટની એક બાજુએ બેઠાં ને વાંદરા જેમ માંડયાં ડોડા ખાવા.

છોકરાંઓ કહે : “એક ડોડો ભગવાનભાઈને આપો.”

ભગવાન કહે : “હવે હું તો રોજ ખાઉં છું. તમે ખાઓ ને?”

ટીકુ કહે : “ગિજુભાઈ! આ જ ભગવાનભાઈ? આપણે રોજ જેમને ચિઠ્ઠી લખીએ છીએ તે જ ને?”

બાબી કહે : “એ જ; આપણી બોર્ડિંગમાં રોજ રોજ ટોપલા ભરી શાક મોકલાવે છે.”

બબુ કહે : “હું તો ભગવાનભાઈને કેટલા ય દિવસથી ઓળખું છું, કેમ ભગવાનભાઈ?”

કુલીન કહે : "ચાલો ને ગિજુભાઈ! આપણે પેલી સામી દુકાન જોઈએ. ત્યાં ગરિયા ને ચકડીઓ કરતા લાગે છે."

: ૬ :

અમે ત્યાં ઊપડ્યાં. ત્યાં તો સાથે સાથે બેચાર દુકાનો હતી. એકમાં એક જણ પાયા ઉતારતો હતો : બીજીમાં ગરિયા ઊતરતા હતા; ત્રીજીમાં ચકરડીઓ ઊતરતી હતી; ચોથીમાં વેલણ થતાં હતાં. છોકરાં તો જ્યાં આવ્યું ત્યાં ઊભાં રહ્યાં. છુર છુર છુર છોલ ઊતરતો હતો ને લાકડું ગોળ ગોળ થતું હતું.

મેના કહે : "ઓહો! આ તો બારે લાગે છે! આમ લોઢું હલાવે ત્યાં તો ચકરડી ગોળ ગોળ થઈ જાય છે, ને આમ વાંકું રાખે છે ત્યાં તો અણી નીકળે છે!"

જીવી દોડતી આવીને કહે : "ગિજુભાઈ! આપણા બાલમંદિર માટે થોડીક ચકરડીઓ લ્યો ને?"

મૂળજી કહે : "બેચાર ગરિયા પણ."

હરજીવનભાઈ કહે : "ગિજુભાઈ! આપણે બેચાર વેલણ અને પાટલી પણ લઈ લઈએ; રસોડા વિભાગમાં જોઈએ છે."

બધું ખરીદ્યું ને આગળ ચાલ્યાં.

: ૭ :

રસ્તે એક રેવડી બનાવવાવાળાની દુકાન દેખાઈ.

હરજીવનભાઈ કહે : "જુઓ, પેલી દુકાને રેવડી થાય છે."

બધાં ત્યાં દોડી ગયાં. રેવડીવાળો ધોળા ધોળા મેંદાને ખેંચી ખેંચીને એના લાંબા તાર કાઢતો હતો; ને એક બીજો જણ એની લાકડી કરીને કટકા કાપતો હતો.

વિશુ કહે : "આમાંથી રેવડી કેમ થતી હશે?"

હરજીવનભાઈ કહે : "જુઓ, આ કટકા છે એને તલના તાવડામાં નાખશે એટલે એને તલ ચોંટી જશે; પછી દબાઈ દબાઈને એની રેવડી થશે."

વિમળ કહે : "બાપુ! આવી રેવડી તે કોને

ભાવે ? આ તો બધું ગંદું ગંદું છે. હંફ્!"

બળુ કહે : "ત્યારે જીકાકા રોજ કહે છે કે રેવડી ન ખાવી. એ તો ગંદી છે; એમાં મેલ આવે ને એના પર માખીઓ બેસે."

કંચનબેન કહે : "અમારા વલ્લભભાઈ પણ એમ જ કહેતા હતા. અમારે ત્યાં કોઈ રેવડી ખાય જ નહિ. બાલમંદિરમાં આણી હોય તો યે અમને ખાવાની ના પાડી છે."

ગિજુભાઈ કહે : "તે બાલમંદિરમાં હવે ક્યાં આવે છે? આપણે બજારનું લાવવાનું બંધ કર્યું છે ને?"

હરજીવનભાઈ કહે : "ચાલો; હવે ક્યાં જઈશું ?"

ગિજુભાઈ કહે : "કેમ એ ટાબરિયાં ! હવે શું જોવું છે? સુતારની કોડ કે છબી પાડવાવાળો ફોટોગ્રાફર ?"

"ગિજુભાઈ! અમારે બંને જોવાં છે; બંને બતાવો."

ટાબરિયું=બાળક

: ૮ :

સુતાર અમારો ઓળખીતો હતો. રસ્તા પર જ એની દુકાન હતી. દુકાન મોટી હતી. અંદર ખુરશી, ટેબલ, કબાટ ને એવું એવું બધું બનતું હતું.

છોકરાં બધા મંડયાં જોવા. હરજીવનભાઈએ બધું બતાવ્યું. આ રંધો કહેવાય; આ કરવત. આ વાંસલો ને આ વીંધણું."

વલ્લભદાસ કહે : "અમારા બાપા સુતાર છે તે અમારે ત્યાં આ બધું છે."

અમૃતલાલ કહે : "મને રંધો ફેરવતાં ય આવડે છે."

ગિજુભાઈ કહે : "અમૃતલાલ ! તમને કશું ઘડતાં આવડે ?"

અમૃતલાલ કહે : "થોડું થોડું આવડે છે. મારા બાપા કહે છે કે હમણાં તું ભણ; પછી બધું શિખવાડીશ."

ત્યાં તો મારો ભાઈબંધ ભીમજી મિસ્ત્રી આવ્યો. કહે : "ઓહો, ગિજુભાઈ! બાલમંદિર આણ્યું છે કે?"

પછી બધાં બાળકોને એ અંદરના ઓરડામાં લઈ ગયો ને સૌને તૈયાર ચીજો બતાવી. એક સુંદર એવો ઇસ્કોતરો બતાવ્યો. તેનાં ઉપર ઘણું નકશીકામ હતું. એ કહે : " મારે એને પ્રદર્શનમાં મૂકવો છે. "

ઇસ્કોતરામાં નાનાં નાનાં કેટલાં યે ખાના હતાં. એમાં કાચ જડેલા હતા, ને દરેક ખાનું ઊઘડે ત્યારે ટોકરી વાગે તેવું હતું. ઇસ્કોતરો સુંદર મજાનો હતો.

મિસ્ત્રી કહે : " આના દોઢસો રૂપિયા થાય."

છોકરાં કહે : " આના દોઢસો રૂપિયા ? ઓ બાપરે ! "

: ૯ :

લક્ષ્મી કહે : " પેલી તારાબેનની મંડળી આવે. જુઓ, મોંઘીબેન મોઢા આગળ આવે છે. જુઓ પેલો તુલસી થાક્યો છે તે પાછળ દેખાય છે ને હલીમા તો જુઓ, એમ એમ ચાલતી આવે છે."

ગિજુભાઈ કહે : " ચાલો, સૌ એક-કતાર; ગિનતી. "

કતાર=હાર

તારાબેનની મંડળી આવી પહોંચી.

" ગિજુભાઈ! નમસ્કાર. "

બધાંએ મંડળીને નમસ્કાર કર્યા. હલીમા ગિજુભાઈને વળગી પડી.

ગિજુભાઈ કહે : " કાં હલીમા ! ક્યાં જઈ આવ્યાં ? "

હલીમા કહે : " અમે તો તલવાળાને ત્યાં ગયાં હતાં. તલવાળા અમને ઓળખે છે. "

ગિજુભાઈ કહે : " એ તલવાળાને શું કહેવાય ? "

હલીમા કહે : " કોણ જાણે. "

બદ્રીનાથ કહે : " એ તો ઘાંચી કહેવાય."

નીલુ કહે : " ત્યાં તો એક બળદ ફરતો હતો; ગોળ ગોળ ફરતો હતો, તલ પિલાતા હતા ને તેલ નીકળતું હતું.

ગિજુભાઈ કહે : " પણ તેલ તમે ચાખ્યું ? "

વસુમતી કહે : "હા હા, અમને તારાબેને સુંઘાડ્યું. અમને ખોળ પણ ખવડાવ્યો. "

ગિજુભાઈ કહે : " કેવો લાગ્યો ? "

જસુમતી કહે : “ગોળની સાથે સારો લાગ્યો. અમે તો ખાધો.”

બાલુભાઈ કહે : “ગિજુભાઈ! અમે મોચીની દુકાને ગયા હતા.”

તારાબેન કહે : “આ લોકોને જાતજાતના જોડા જોવાની ભારે ગમ્મત આવી.”

ગિજુભાઈ કહે : “ખરી વાત છે. આ મોટા લોકોને શાકપીઠમાં ફરવાની એવી ગમ્મત આવી તો !”

મોંઘીબેન કહે : “દર અઠવાડિયે બાળકોને ગામ જોવા લઇ જવાં જોઈએ. ગામમાં એ લોકો ઘણું જુએ છે.”

ગિજુભાઈ કહે : “દર અઠવાડિયે નહિ પણ વચ્ચે વચ્ચે આ બાજુ ફરવા નીકળશું.”

તનસુખ કહે: “ગિજુભાઈ! કહું, કહું ? મોચી આમ આમ જોડા શીવતો હતો, ને પગ આમ રાખ્યો હતો !”

ગિજુભાઈ કહે : “વારુ. પણ મોચીને ત્યાં કેવા જોડા હતા ?”

નાનુભાઈ કહે : “કે....કે....કેવા ? કેવા ? મોટા. મોટા બૂટ હતા, ચંપલ હતા. સલીફર હતા. મારી નાની બેન પે’રે છે એવા ધોળા ધોળા હતા ને તારાબેન પે’રે છે એવા પણ હતા–મોઢા આગળથી વાંકા વળેલા.”

હંસાબેન કહે : “પણ ત્યાં રબ્બરના બૂટ નહોતા. મારે તો રબ્બરના જોઈતા હતા.”

લીલુબેન કહે : “રબ્બરના તો વોરો વેચે. મેં વોરાબજારમાં ભાળ્યા’તા.”

ગિજુભાઈ કહે : “વારુ. પણ બીજે ક્યાં જઈ આવ્યાં ?”

તનસુખ કહે : “બીજે ? બીજે અમે મંદિરે ગ્યાં’તાં. તળાવની વચ્ચે છે ત્યાં.”

હરજીવનભાઈ કહે : “આહો, ત્યારે ગંગામાતાએ ગયાં હતાં; ખરું ?”

તારાબેન કહે : “ગિજુભાઈ! મંદિરમાં કોતરણી બહુ સુંદર છે. નાનાં બાળકો પણ એ જોઈ જ રહ્યાં !”

મોંઘીબેન કહે : “આરસ ઉપર બાળકો

તો એવાં લપસવા લાગ્યાં કે ક્રમે કરીને ત્યાંથી નીકળે જ નહિ !"

ગિજુભાઈ કહે : " તખ્તેશ્વર જઈએ છીએ ત્યારે પણ એમ જ થાય છે ને !"

દેવી કહે : " તારાબેન, તારાબેન ! ત્યાં મંદિરમાં એક માતા હતાં, ખરું ? ગિજુભાઈ ! અમે તો ત્યાં બેસીને ધ્યાન કર્યું હતું અને પ્રાર્થના કરી હતી, "

બદ્રીનાથ કહે : " ધ્યાન ત્યાં સારું થતું હતું. જરા પણ ગડબડ નહિ. "

ગિજુભાઈ કહે : " પણ તારાબેન ! આ લોકોએ કાંઈ નાસ્તો કર્યો કે ? આ મોટાંઓએ તો એકએક ટોટો ખાધો છે. બીજા થોડાએક આ નાનાં માટે આણ્યા છે. "

જસુમતી કહે : " તે અમે ય નાસ્તો કર્યો, મંદિરમાં બેસી અમે શિંગમમરા ખાધાં. અમે બાલમંદિરમાંથી સાથે લીધાં હતાં. "

ગિજુભાઈ કહે : " વાહ, તો તો બહુ સારું. ચાલો ફોટોગ્રાફરની દુકાન જોઈ લઈએ. "

: ૧૦ :

ત્યાંથી સૌ શાંતિલાલની દુકાને આવ્યાં.

શાંતિલાલ કહે : " ઓહો ! તમે ક્યાંથી ? આવો આવો. એ છોકરાંઓ ! જુઓ, અંદર શેતરંજી ઉપર બેસી જાઓ. પછી તમને બધું બતાવીશ. પાણીબાણી પીવું છે ? "

તારાબેન કહે : " હા હા, સૌને જરા પાણી પાઓ. "

શાંતિલાલ કહે : " ગિજુભાઈ ! સૌનો આજે તો ફોટો લઈએ. જોગાનુજોગ આજે સૌ ભેગાં થઈ ગયાં છો, તો લઈ લઈએ. "

ગિજુભાઈ: " જેને ફોટો પડાવવો હોય એ હાથ ઊંચો કરે. "

વસંતબેન કહે : " અમારે પડાવવો છે. "

ઈંદુમતી કહે : " અમારે ય તે. "

શારદા કહે : હું ય પડાવીશ. "

જસુમતી કહે : " ગિજુભાઈ, ગિજુભાઈ ! મારે ય તે. "

શાંતિલાલ કહે : " જુઓ; બધાં આમ

જોગાનુજોગ=તક મળી જવાથી

આવો, હું બેસાડું તેમ બેસી જાઓ. પછી તમારો ફોટો પડશે."

તારાબેન કહે : "ટીકુ ! પહેલાં તું ફોટો પડાવી લે. પછી શાંતિલાલભાઈ ફોટો કેમ પડાય છે તે કહેશે."

શાંતિલાલ કહે : "જુઓ ટીકુબેન ! આમ બેસો. પછી હું તમને બધું બતાવીશ. જુઓ; હું એક બે ને ત્રણ બોલું ત્યારે મારા સામે જોજો. કોઈ હલશોચલશો નહિ, હો !"

"ચાલો; તૈયાર ! એક, બે, ત્રણ ! ખલાસ."

ટીકુ કહે : "શાંતિલાલભાઈ ! કહો જોઈએ. ફોટો કેમ પડતો હશે ?"

પછી શાંતિલાલે છોકરાંઓને ફરતાં બેસારી ફોટો કેમ પડે છે તે કહ્યું; પછી કાચ ધોવાનો ઓરડો બતાવ્યો; પછી ફોટો કાચ પરથી કાગળ ઉપર કેમ લેવાય તે પણ બતાવ્યું.

ગિજુભાઈ કહે : "કાં મોંઘીબેન ! કેટલા વાગ્યા છે ? હવે બાલમંદિર પાછાં ઊપડશું કે બીજે જવાનો વખત છે ?"

મોંઘીબેન કહે : "વખત તો છે. હજી તો ત્રણ જ થયા છે."

તારાબેન કહે : "આપણે આટલે સુધી આવ્યાં છીએ તે ચાલો ને ભીખાભાઈનું છાપખાનું બતાવીએ ! આટલામાં જ ક્યાંઈક છે ને ?"

ગિજુભાઈ કહે : "અહીં પાસે જ છે; ઠીક સંભાર્યું. ચાલો, તૈયાર, બંને મંડળીને હવે ભેગી કરી નાખીએ છીએ. તારાબેન ! તમારી મંડળીમાં કેટલાં છે ?"

તારાબેન કહે : "બાર."

"વારુ; અમારામાં ચૌદ છે. છવ્વીશની સૌ ગણતરી રાખજો."

: ૧૧ :

ભીખાભાઈ ગાદી ઉપર બેઠા હતા. ચશમાં ચડાવીને વાંચતા હતા.

ભીખાભાઈ કહે : "આવો આવો; તારાબેન મોંઘીબેન, ગિજુભાઈ ! આવો."

ગિજુભાઈ કહે : "ભીખાભાઈ ! આ તમારું છાપખાનું જોવા આવ્યાં છીએ, બધાં બાળકોને લઈને."

ભીખાભાઈ કહે : "બહુ સારું થયું."

ગિજુભાઈ કહે : "મૂળચંદભાઈ ક્યાં છે ?"

ગાંઠિયા કેમ વણે છે તે પણ જોવા ઊભાં રહેલાં; ને દરજીનો સંચો કેમ ચાલે છે તે જોતાં તો ધરાતાં જ નહોતાં. જોયા જ કરે, જોયા જ કરે!"

: ૧૨ :

ગિજુભાઈ કહે : "આ દાણાપીઠ છે, તો ચાલો ને બાળકોને એકાદ દાણાની મોટી એવી વખાર ને દુકાન બતાવીએ? એનો પણ બાળકોને જરા ખ્યાલ આવે."

"ચાલો, રાયચંદભાઇની દુકાને જઈએ."

હસીને રાયચંદભાઈ કહે : "કાં આજ તો બાલમંદિર નીકળ્યું છે!"

ગિજુભાઈ કહે : "તે તમારી દુકાને જ આવે છે. અનાજની દુકાન ને વખાર જોવા."

રાયચંદભાઈ કહે : "તે આવો ને, ઘણી ખુશીથી. આ દુકાન ક્યાં પારકી છે?"

સૌ દુકાન ઉપર ચડી ગયાં.

રાયચંદભાઈ કહે : "ચાલો ત્યારે અંદર. અંદર ગુણો ભરેલી છે."

વખાર=કોઠાર; સંઘરી રાખવાની જગ્યા

રાયચંદભાઈએ હાથમાં બંબી લીધી ને સૌ તેની પાછળ ગયાં.

સબ કરતી ગુણમાં બંબી મારીને રાયચંદભાઈ કહે : "જુઓ, આ ચોખાની ગુણ છે." પછી ઘઉંની ગુણમાં બંબી મારી ઘઉં બતાવ્યા.

સુમતિબેન કહે : "આ ગુણમાં શું હશે?"

રાયચંદભાઈ કહે : "એમાં મગ છે."

સુશીલા કહે : "ત્યારે બતાવો જોઈએ?"

રાયચંદભાઈએ બંબી મારીને મગ પણ કાઢી બતાવ્યા.

જસુમતી કહે : "એ અમને દેખાતું નથી. અમને બતાવો ને?"

નાની મંડળીને અંદર લાવીને ગિજુભાઈએ કહ્યું : "જુઓ, આપણે ખાઈએ છીએ ના—ઘઉં, દાળ, ચોખા, મગ, ચણા, વાલ—એ બધું આવી દુકાનમાંથી આવે છે."

જસુમતી ધ્યાનથી સાંભળતાં હતાં, ને ડોકું ધુણાવતાં હતાં.

ગિજુભાઈ કહે : "તમારા બાપા બજારમાં આવે ને પછી દુકાનેથી ઘઉં ને દાળ ને મગ

ને ચોખા ખરીદી લાવે."

જસુમતી કહે: "હા હા, અમારા બાપા લાવે છે"

હલીમા કહે: "અમારા બાપા ય તે."

શારદા કહે: "અમારા બાપા ય તે."

ગિજુભાઈ કહે: "એ સૌના બાપા, હો! મારા બાપા ય તે."

ટીકુ કહે: "તમારા બાપા ક્યાં છે?"

બાબી કહે: "એ તો હતા; પણ પછી મરી ગયા."

તારાબેન કહે: "હવે આપણે જઈએ; ચાર વાગી ગયા છે."

ગિજુભાઈ કહે: "હા. બસ, હવે ઘરભેગાં થઈ જઈએ."

સૌ મોટા ચોકમાં આવ્યાં ને ગાડીઓ ભાડે કરી લીધી. બધાં બાળકોને ગાડીમાં ઘેર મોકલી દીધાં ને મોટાંઓ ચાલતાં ચાલતાં બાલમંદિર આવ્યાં.

★